

Beoordelen van de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek

Kwali-
teit

Het beoordelen van de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek is moeilijk maar noodzakelijk. In dit artikel beschrijven de auteurs een methode om de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek te beoordelen.

Volgens het standaard evaluatieprotocol (SEP) 2009-2015 voor universiteiten en onderzoeksinstituten, en het brancheprotocol kwaliteitszorg onderzoek (BKO) 2009-2015 voor hogescholen, moet ook de maatschappelijke kwaliteit van het onderzoek beoordeeld worden. Voor het beoordelen van de wetenschappelijke kwaliteit en productiviteit wordt vaak gebruik gemaakt van kwantitatieve gegevens zoals het aantal publicaties in tijdschriften en het aantal citaties. Hierover is enige consensus, hoewel lang niet alle disciplines even goed gerepresenteerd zijn in de meest gebruikte database van publicaties: ISI. Voor het beoordelen van de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek bestaat nog lang geen standaard of consensus. Hoe kan worden beoordeeld of een onderzoek maatschappelijk van belang is?

PRODUCTIEVE INTERACTIES

Het concept van SIAMPI en ERiC (zie kader pagina 8) doorbreekt deze impasse. Het uitgangspunt is: wil onderzoek maatschappelijke impact hebben, dan moeten er *productieve interacties* zijn geweest tussen een onderzoeksgroep en maatschappelijke belanghebbenden. Het gaat hierbij om contacten, in wat voor vorm dan ook, tussen een onderzoeksgroep en de stakeholders van die groep. Die interacties zijn productief als de stakeholder gebruik maakt van de resultaten. Bij het beoordelen van de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek kan de focus gericht worden op deze productieve interacties.

Productieve interacties tussen een onderzoeksgroep en stakeholders beperken zich niet tot eindresultaten. Productieve interacties vinden in alle stadia van onderzoek plaats, vooraf, tijdens en na afloop. In het SIAMPI project onderscheiden wij verschillende soorten productieve interacties:

- direct, via persoonlijk contact zoals in netwerken, adviesrelaties, parttime aanstellingen in de praktijk; maar ook door beïnvloe-

ding door stakeholders van de onderzoeksagenda van de groep;

- indirect via teksten, zoals artikelen in vakbladen, rapporten, protocollen en leerboeken;
- indirect via artefacten, zoals tentoonstellingen, software, websites, modellen, partituren;
- financieel, zoals bijdragen van stakeholders aan het onderzoek; dit kan ook een bijdrage 'in kind' zijn.

CONTEXT EN STAKEHOLDERS

Het BKO protocol geeft duidelijke aanwijzingen voor de context waarin de stakeholders te vinden zijn: de beroepspraktijk en het onderwijs. Dit is in lijn met het doel van het onderzoek aan de hogescholen: het moet specifiek gericht zijn op de beroepspraktijk en ten goede komen aan de

beroepspraktijk en het onderwijs. Dat betekent dat bij het beoordelen van de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek, de focus gericht zal zijn op productieve interacties met stakeholders in de beroepspraktijk en op productieve interacties met het onderwijsveld.

De laatste jaren wordt steeds meer belang gehecht aan de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek

Het SEP bevat geen concrete aanwijzingen voor specifieke stakeholders of contexten. Dat is niet verwonderlijk; in de lange traditie van onderzoek aan universiteiten en onderzoeksinstellingen is een breed scala aan contexten en stakeholders ontstaan. Voor onderzoek in de Geneeskunde zal bij veel groepen de medische praktijk van belang zijn, bij Archeologie kan de context cultureel van aard zijn, voor Stadsociologie kunnen lokale overheden van belang zijn en bij een Topinstituut zal het wetenschappelijke onderzoek in de aan het instituut verbonden praktijk terecht moeten komen. In de methode die in het ERiC project (zie kader) wordt getoetst, vragen we onderzoeksgroepen te formuleren wat de maatschappelijke context van het onderzoek is en welke stakeholders van belang zijn. De missie van een groep, afdeling of het overkoepelende instituut kan hierbij uitkomst bieden.

INFORMATIE EN INDICATOREN

Evalueren is altijd een combinatie van informatie en beoordeling. In beide protocollen, SEP en BKO, wordt er vanuit gegaan dat de te beoordelen groep de informatie voorlegt en er een commissie van experts en/of peers is die op basis van de informatie en eventuele gesprekken de kwaliteit beoordeelt.

De volgende stap is daarom te bepalen welke informatie een onderzoeksgroep moet aandragen om het een commissie mogelijk te maken een beoordeling te geven van de maatschappelijke kwaliteit. Een deel van deze informatie zal kwalitatief zijn en omschrijven welke inhoudelijke resultaten van belang zijn geweest, zijn, of zouden kunnen zijn voor maatschappelijke actoren. Dat er over de resultaten gepubliceerd is voor stakeholders en dat maatschappelijke groepen geïnteresseerd zijn, kan vaak ook via indicatoren worden aangetoond.

Voor de hogescholen bieden de contexten van beroepspraktijk en onderwijs een duidelijk kader om te beslissen wat voor interacties echt van belang zijn en welke minder belangrijk. Voor het onderzoek aan universiteiten en onderzoeksinstituten is het kader minder duidelijk gesteld. Maar ook hier geldt dat stakeholders, context en productieve interacties als leidraad fungeren bij het formuleren van indicatoren.

ERiC

ERiC is *Evaluating Research in Context*, het beoordelen van onderzoek in de context waarin dat onderzoek wordt uitgevoerd en gebruikt. Eén van de doelen van ERiC is het verder ontwikkelen van een methode om de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek te beoordelen. Begin 2010 zal ERiC de resultaten van een aantal pilot studies bekend maken. Het betreft studies naar het beoordelen van de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek in Bouwkunde, Rechtsgeleerdheid, Elektrotechniek en Werktuigbouwkunde. Ook zal een nieuwe versie van de handreiking voor het beoordelen van de maatschappelijke kwaliteit van onderzoeksgroepen worden gepubliceerd. Initiatiefnemers van ERiC zijn KNAW, NWO, VSNU, HBO-raad en het ministerie van OCW. De afdeling Science System Assessment van het Rathenau Instituut voert de pilot studies uit.

SIAMPI

SIAMPI is een acroniem van *Social Impact Assessment Methods for research and funding instruments through the study of Productive Interactions between science and society*. In het SIAMPI project worden productieve interacties tussen onderzoekspraktijk en de maatschappelijke context onderzocht. De veronderstelling is dat we op basis daarvan methoden voor het beoordelen van de maatschappelijke impact van onderzoek kunnen ontwikkelen. Begin 2011 zal SIAMPI resultaten van een aantal pilot studies bekend maken. Het betreft studies in de gebieden Nanotechnologie, Gezondheid, ICT en Sociale en Geesteswetenschappen. Dit Europese project heeft voor een periode van twee jaar 800.000 euro subsidie gekregen uit het Zevende Kaderprogramma (KP7) van de Europese Commissie. Initiatiefnemers zijn het bureau van de KNAW en afdeling Science System Assessment van het Rathenau Instituut. Deze ERiC leden werken samen met Consejo Superior de Investigaciones Científicas (Spanje), Maison des Sciences de l'Homme (Frankrijk) en University of Manchester (VK).

De ERiC pilotstudies laten zien dat er veel mogelijke indicatoren zijn: bijvoorbeeld de totale hoeveelheid externe financiering en het aantal contracten, parttime aanstellingen van mensen uit de professionele praktijk, octrooien, beleidsrapporten, populariserende artikelen, protocollen, ontwerpen, modellen, programma's, lidmaatschappen van redacties, adviesraden en commissies, het aantal catalogi en leerboeken en de oplage daarvan. Meer kwalitatief kan beschreven worden hoe onderzoeksinfrastructuur wordt gedeeld met stakeholders, hoe de onderzoeksagenda aansluit op maatschappelijke agenda's, hoe gezamenlijke projecten tot stand zijn gekomen, verlopen en afgerond, hoe resultaten gebruikt worden in opleidingen en hoe resultaten ten goede komen aan maatschappelijk debat, culturele identiteit, kwaliteit van leven of rechtspraak.

Twee belangrijke lessen uit het ERiC project zijn dat hoewel er voor veel gebieden lange lijsten van mogelijke informatie en indicatoren zijn aan te leggen, in veel gebieden maar een beperkt aantal indicatoren er echt toe doet. Ten tweede, dat niet gezocht moet worden naar indicatoren om de kwaliteit te meten. De essentie van de methode is dat de kwaliteit *beoordeeld* wordt door experts, peers en/of stakeholders.

BEOORDELING

De zelfevaluatie kan bestaan uit een beschrijving van de context van het onderzoek en van de stakeholders, het benoemen van indicatoren voor productieve interacties en het presenteren van evidentie. Op deze manier schetst de onderzoeksgroep dus ook het kader waarin het beoordeeld wil worden. Het is aan de evaluatiecommissie om een oordeel te geven over de inspanningen en resultaten die de groep heeft gepresenteerd. De commissie kan natuurlijk ook een oordeel geven over het kader dat de groep heeft geschetst: de context, de stakeholders en indicatoren voor productieve interacties. In het verleden zijn er peer commissies geweest die tot de conclusie kwamen dat zij de maatschappelijke kwaliteit niet konden beoordelen. Uit de ERiC pilots blijkt dat hiervoor twee mogelijke oplossingen zijn. In gebieden waarin veel relaties zijn tussen onderzoek en maatschappij, kunnen er stakeholders zijn die als lid van een evaluatiecommissie bij kunnen dragen aan de beoordeling van de maatschappelijke kwaliteit. Een andere mogelijkheid is om een panel van stakeholders te vragen een dergelijke beoordeling te geven. Als de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek belangrijk is, dan zal dat tot uiting moeten komen in de opdracht aan de evaluatiecommissie en in de samenstelling van die commissie.

TEN SLOTTE

Nederland heeft een lange traditie in het ex post beoordelen van onderzoek op institutioneel niveau. Er zijn weinig landen waar dit al sinds de jaren '80 van de vorige eeuw gebeurt. Al sinds die tijd maakt de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek onderdeel uit van de beoordeling. Tot heden is dit onderdeel in de meeste evaluaties echter onderbelicht gebleven. De laatste jaren wordt steeds meer belang gehecht aan de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek. Universiteiten en hogescholen hebben een belangrijke rol in het ontwikkelen en circuleren van kennis ten behoeve van de maatschappij en de beroepspraktijk. In de valorisatieagenda van het Innovatieplatform is valorisatie als een van de kerntaken van hogescholen en universiteiten benoemd. De vraag naar het beoordelen van de maatschappelijke kwaliteit van onderzoek wordt steeds vaker gesteld. Omdat is afgesproken dat universiteiten en hogescholen systematisch aandacht besteden aan valorisatie in hun kwaliteitszorg, om verantwoording af te leggen aan financiers. Maar ook omdat groepen in toenemende mate willen reflecteren op hun bijdrage aan de maatschappij: voor welke stakeholders is het onderzoek belangrijk en hoe slaagt een groep er in die belanghebbende te bereiken?

Reageren? Ho-management.nl

Leonie van Drooge (secretaris van ERiC en SIAMPI) en Barend van der Meulen zijn werkzaam bij de afdeling Science System Assessment van het Rathenau Instituut.

